Говор високог представника и специјалног представника ЕУ Валентина Инцка у Институту за мир САД-а

Даме и господо,

Хвала вам што сте ми пружили прилику да изразим своје ставове о тренутној ситуацији у Босни и Херцеговини.

Ова је дискусија организована у правом тренутку, јер Босна и Херцеговина је тренутно суочена са једном од најозбиљнијих криза од завршетка рата 1995. године, јер су сами темељи државе и њен уставни поредак доведени у питање. Седам мјесеци након општих избора, тек треба да се оформи коалиција странака у Парламенту БиХ која ће формирати владу на државном нивоу. Напредовање према евро-атлантској интеграцији у потпуности је обустављено. А усред ове политичке стагнације, власти Републике Српске су једнострано покренуле референдум против државних правосудних институција и овлаштења и одлука високог представника, што представља можда и највећу пријетњу Дејтонском мировном споразуму откако је потписан.

Шта је функционисало, а шта није

У овој ситуацији, право је вријеме и да међународна заједница сагледа напоре које улаже у БиХ на имплементацији мира и изградњи државе. Динамика послијератног неуравнотеженог

опоравка ове земље – и напора које је улагала међународна заједница у циљу олакшања и пружања подршке овом опоравку – комплексна је, али разумљива.

Босна и Херцеговина је остваривала добре помаке када је Паришко-дејтонски мировни споразум **спровођен**. Међународна заједница, која је дјеловала преко динамичног и одлучног OHR-а, спречавала је повреде Мировног споразума и наметала спровођењењегових одредби. У случајевима када ове одредбе нису давале рјешења за задатак одржавања једне модерне демократије, међународна заједница је тражила начина да дође до договора међу домаћим странама у циљу допуњавања или проширивања послијератног споразума.

Прије пет година, након једног континуираног периода у коме је остваривање успјех, логичан корак је био да се одговорност за окончање послијератног опоравка и евро-атлантске интеграције преда у руке домаћих изабраних политичара.

И заиста, околности у то вријеме су обећавале. Повратак избјеглица је већ имао замах који се чинио незаустављивим. Неколико година стварног економског раста почело је да подиже животни стандард. Структуралне реформе, укључујући реформу одбране, правосуђа и фискалног система – почеле су давати Босни и Херцеговини институције и капацитете за одржавање једне модерне европске демократије.

Упоредимо ово са данашњом ситуацијом када се темељи државе и њен уставни поредак стално оспоравају, када се државне институције, без обзира о којима се ради, стално подривају, када странке нису у стању да постигну договор око кључних реформи, када седам мјесеци након одржавања општих избора Савјетминистара БиХ још није оформљен, а огорченост јавности због растућег криминала, корупције и сиромаштва довела је цјелокупно политичко лидерство на опасно лош глас.

Овакав развој ситуације јако је лош у тренутку када би владе требало да удвостручe своје напоре и реализују корјените

реформе које су потребне овој земљи у рјешавању озбиљних економских и социјалних изазова са којима су суочени грађани ове земље, као и за, наравно, даље помаке према чланству у ЕУ и NATO-у. Међутим, умјесто тога, власти Републике Српске су предузеле конкретне радње које представљају најозбиљније кршење Дејтонско-паришког мировног споразума од његовог потписивања прије 15 година.

Дана 13. априла Народна скупштина Републике Српске усвојила је закључке и одлуку за организовање референдума само унутар ентитета Република Српска. Овај референдум, који је језички формулисан на крајње сугестиван начин, одбацио би одлуке и овлаштењависоког представника, које произилазе из Анекса 10 Мировног споразума и бројних Резолуција Савјета безбједности УН-а. Исти би исто тако негирао надлежности правосудних институција Босне и Херцеговине у Републици Српској.

Ови закључци и одлука о референдуму, уколико се дозволи да остану на снази, уцртали би пут за враћање уназадмногих достигнућа остварених у протеклих 15 година у имплементацији Мировног споразума и оспособљавању државе основним институцијама и симболима потребним за функционалност и одрживост. Високи представници су у прошлости донијели значајан број одлука и закона од суштинске важности за Босну и Херцеговину, као што је пасош, застава, државна химна, грб и државна гранична полиција Босне и Херцеговине – да наведем само неколико. Не може се дозволити да се ово догоди.

Ова обесхрабрујућа ситуација не значи да Босна и Херцеговина не може никако функционисати, нити значи да се међународна заједница мора поново ангажовати на исти начин као и раније, нити да земља мора остати као нека врста међународног штићеника.

Али оно што ова ситуација *заиста* захтијева је политичка воља домаћих страначких лидера за компромис и постизање рјешења која су истински у интересу грађана. Међународна заједница може помоћи у овоме, али је одговорност на домаћим лидерима.

Прошли успјеси у Босни и Херцеговини имали су једну заједничку црту: кад год су домаћи политички актери жељели да спроводепослијератни споразум на конструктиван начин постизали су значајне помаке. Ово се, на примјер, могло видјети недавно са процесом либерализације визног режима. Исто тако смо имали више успјеха када је постојао пуни консензус унутар међународне заједнице о даљем начину дјеловања. Супротно томе, данас када не постоји консензус (Руска Федерација), тешко је остварити напредак.

А заједничка тема свих прошлих неуспјеха је то да када су домаћи политички фактори жељели да користепослијератни политички договор као инструмент опструкције, заустављали су даљњи напредак. То је оно што видимо данас.

Оно што *не смијемо урадити* је покушати да оперемо руке од овог проблема – зато што би то значило одбацити вриједну инвестицију и замијенити је опасном неизвјесношћу.

Нити треба дапокушавамода се претварамо да проблем не постоји.

Проблем постоји и међународна заједница тренутно прилагођава своју структуру како би појачала своју ефикасност и допринијела рјешавању проблема.

Дјелотворан ангажман ЕУ

Због тога сам охрабрен припремама, које су сада већ у поодмаклој фази, за успостављање појачаног присуства Европске уније у Босни и Херцеговини. Са политичког становишта ово има смисла и јасна расподјела задатака између ЕУ и Канцеларијевисоког представника је нешто позитивно. Међутим, као и у прошлости, од кључног значаја ће бити да се осигура да ЕУ, OHR и шира међународна заједница могу ефикасно радити заједно како би постигли заједничке циљеве.

Такође сам охрабрен чињеницом да је тежиште стављено на

дефинисање одговарајућег сета механизама који ће бити на располагању будућем представнику ЕУ како би спријечио мали број политичара у Босни и Херцеговини који блокирају напредак за велику већину грађана.

Међутим, док је са једне стране добро имати договорен сет прилагођених механизама, такође мора постојати спремност да се расположиви механизми користе када постоје јасни покушаји оспоравања Дејтонског споразума и темеља државе. Вјерујем, на примјер, да би сада, када су државне институције, владавина права и многи успјеси постигнути током 15 година имплементације мира изложени нападима, требало употријебити рестриктивне мјере. Слаб или никакав одговор Европске уније у овој фази никоме неће донијети користи – посебно не самој Европској унији. Тренутно се у Бриселу разматра да ли користити такве мјере у актуелној ситуацији у БиХ – а то је позитиван знак.

Такође вјерујем да је континуирано присуство међународних снага под водством ЕУ, такозваног EUFOR-a, са извршним мандатом од кључног значаја. У том смислу, мораћемо увјерити земље чланице ЕУ, с обзиром да поједине земље сматрају да нема потребе за војном улогом EUFOR-a у Босни и Херцеговини. Међутим, присуство EUFOR-a је такође политички значајно и треба га сачувати.

Ограничења двојне функције

Величина Канцеларијевисоког представника и њенбуџет су драстично смањени од 2004. године. У исто вријеме је појачана улога Канцеларијеспецијалног представника ЕУ, будући да је процес стабилизације и придруживања ЕУ, а не имплементацијаДејтона, постао основни предложак за институционалну реформу.

Годинама је један међународни званичник обављао дужности високог представника и специјалног представника ЕУ у Босни и

Херцеговини, у два блиско повезана мандата. Међутим, сада је постало јасно да је релативна промјена тежишта унутар система такозване двојне функције већ досегла свој максимум, те да је стога неопходна суштинска, темељна реорганизација.

У идеалном сценарију, који се прије пет година чинио надомак руке, раздвајање ових функција остварило би се укидањем OHR-а када би се установило да његова функција више није неопходна.

Нажалост, године опструкције, националистичке реторике и озбиљних административних, социјалних и економских криза (а све се то посебно интензивирало у посљедњих седам мјесеци) значиле су застој напретка у испуњењу предуслова за затварање OHR-а и, штавише, показале да OHR и даље представља неопходно упориште политичкој стабилности и институционалној функционалности Босне и Херцеговине. У том смислу вјерујем да постоји консензус унутар међународне заједнице, укључујући и ЕУ, да OHR за сада мора остати у БиХ.

Успостављање појачаног присуства ЕУ и одржавање OHR-а као засебне организације подразумијева да се сада могу водити двије различите, али комплементарне операције. Вјерујем да та комбинација – различите, али комплементарне и такве да једна другој пружају подршку – може донијети оптималну ефикасност. OHR и појачана канцеларијаЕУ могу радити у тандему како би поништили негативни тренд из посљедњих пет година, и надам се блиској сарадњи са новим шефом делегације, када буде именован.

Тежиште OHR-а

Када ЕУ појача своје присуство, OHR ће се моћи усредсредити на спровођењезадатака везаних за Дејтон, које му је у мандат дао Савјетза имплементацију мира – омогућавање прихватљивог и одрживог рјешења за питање државне и војне имовине, окончање имплементације Коначне арбитражне одлуке за Брчко, осигурање фискалне одрживости БиХ и надзор над успостављањемвладавине закона.

Нажалост, још једна кључна улога OHR-а која остаје актуелна је да спречава пријетње Дејтонском мировном споразуму, суверенитету и територијалном интегритету државе, те функционалности институција успостављених у оквиру имплементацијепослијератног споразума. Само у посљедњих шест мјесеци, неколико пута показала се потреба за оваквом улогом OHR-а.

У марту, када је оспорено именовање владе у Федерацији, био сам приморан да интервенишем како би се успоставио минимални ниво правне јасноће. Да OHR није био присутан и у функцији, могли смо имати двије владе у Федерацији, од којих би свака тврдила да је легитимна.

У јануару сам суспендовао примјену закона којом су власти Републике Српске покушале **једнострано** да прогласе да држава не може имати своју имовину на територији тог ентитета – потез који би немогућим учинио постизање консензуса о питању државне имовине.

Данас се суочавамо са озбиљним оспоравањем Дејтонско-паришког споразума одлуком Републике Српске да одржи референдум чији је циљ потирање резултата 15 година рада на спровођењумира и изградњи државе, те ограничавање способности државе да се бори против организованог криминала и ратних злочинаца. У том погледу, обављам редовне консултације са Савјетом за имплементацију мира и спреман сам да у одговарајућем тренутку донесем одлуке.

Ово су само три случаја у којима је домаћи политички систем – било због процедуралне нефункционалности (која ће се у одговарајућем моменту морати ријешити уставним промјенама), или због политичких махинација – получио негативне резултате који се, за сада, могу исправити само кроз дјеловање ванског ауторитета, а у овом случају тај ауторитет је високи представник. ЕУ, или БиХ када је то у питању, немају одговарајуће инструменте да се позабаве са овом врстом проблема.

Обављајући своје кључне задатке енергично, OHR може осигурати да нова канцеларијаЕУ може радити свој посао у окружењу које је институционално и уставно сигурно, и да ово окружење – кроз успјешно спровођењереформи којима ће се заокружити Дејтонски споразум – буде све више спремно за огроман корпус законодавства којег са собом доноси интеграција у ЕУ.

Огромно проевропско тијело

Раније сам споменуо да су домаће политичке снаге, када одлуче да раде у оквиру послијератног споразума на конструктиван начин, у стању постићи значајан напредак.

Огроман је број људи у земљи који су у потпуности опредијељени за евро-атлантске интеграције, људи који су итекако спремни пригрлити политику инклузивности и консензуса какву води ЕУ, људи који су крајње исфрустрирани опструкцијама које су зауставиле напредак.

То је важно имати на уму – јер у Босни и Херцеговини не покушавамо наметнути стране вриједности људима који их у ствари не желе.

Радимо са четири милиона грађана који разумију европске вриједности, који желе бити дио европске и евро-атлантске породице, и који су спремни и способни да дају позитиван и јединствен допринос након што остваре чланство у ЕУ.

Због специфичних историјских разлога, ових четири милиона грађана налазе се у политичком систему који је пун аномалија и који ће се морати промијенити прије окончања евро-атлантског пута ове земље.

Да би се ово остварило, међународна заједница мора радити конструктивно и креативно са *грађанима* БиХ. Постоји јаз између политике засноване на етничкој припадности и грађански оријентисане политике. Заиста не постоји разлог због којег би

Европска унија или Сједињене Државе требало дафаворизујупрвоспоменуту политику када је њихов властити успјех изграђен изричито на овој другоспоменутој политици.

Помоћи *свим* локалним актерима

Имајући на уму тренутне тешкоће у БиХ јасно је и да ће нам требати уставне промјене да би се исправиле политичке опструкције и други недостаци. Посљедњих неколико година смо видјели врло очигледне доказе систематских недостатака у уставном поретку који превазилазе питања људских права покренутих у случајевима пред Европским судом за људска права и иду све до основних питања функционалности.

Систем је изложен злоупотреби од стране његових противника. На примјер, у периоду након избора видјели смо како један кантон може блокирати имплементацију изборних резултата на ентитетском нивоу једноставно одбијањем да пошаље делегате у Парламент Федерације и ово је аутоматски спријечило формирање власти на нивоу Федерације и на државном нивоу.

Како би функционисала, те како би ушла у Европску унију, Босна и Херцеговина мора побољшати свој дејтонски устав. Искуство посљедње двије деценије показује да је позитивна промјена вјероватнија уколико међународна заједница помаже и даје подршку овом процесу, те осигурава да процес не постане таоцем професионалне мањине. То значи помоћи *свим* локалним актерима, не само политичкој елити, да то остваре.

Прилика за међународну заједницу

У том смислу дозволите ми да кажем неколико ријечи о томе како, по мом мишљењу, међународна заједница треба у будућности прићи питању Босне и Херцеговине. Сви се слажемо да је будућност Босне и Херцеговине унутар европских и евро-

атлантских структура. ЕУ и NATO, стога, треба даимајуважну улогу у Босни и Херцеговини помажући земљи да испуни захтјеве који се тичу тежњи да постане чланица обје организације.

Важно је да Босна и Херцеговина остане на дневном реду активности међународне заједнице све док посао не буде у потпуности завршен. Неки вјерују да је одавно требало пустити Босну и Херцеговину да сама иде даље, неки говоре о замореност међународном заједницом у Босни и Херцеговини. Не дијелим такав став и вјерујем да би такви потези отворили врата онима који би покушали да подијеле ову земљу, са свим политичким и безбједносним посљедицама које би то могло донијети. Међународна заједница је постигла изузетне резултате у Босни и Херцеговини, међутим, из тренутне политичке ситуације је јасно да још нисмо постигли трајан и одржив политички договор који би осигурао јасну перспективу за мир.

Наша даљња пажња усмјерена на Босну и Херцеговину је пут да постигнемо циљ који сви желе постићи: да земља буде у стању да крене ка пуној евро-атлантској интеграцији властитим темпом.

Јасно је да је дужност домаћих политичара да почну истински дјеловати у интересу грађана, да брзо формирају власт на државном нивоу и да почну да спроводе дуго очекиване реформе неопходне за наставак програма евро-атлантских интеграција. Међународна заједница је спремна помоћи у овом процесу. Садашња реорганизација OHR-а и КанцеларијеЕУ – при чему свака канцеларијаима своја јасна подручја дјеловања и ресурсе неопходне за обављање својих активности – ће осигурати ефикасну међународну подршку Босни и Херцеговини. То ће отворити могућности за успјех – за Европску унију, за Сједињене Државе и ширу међународну заједницу, као и за грађане Босне и Херцеговине.

Хвала.